

Світлана ЖИЛА,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри української мови,
літератури та журналістики
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

**ОСТАННЯ ВЕЛИКЕ КОХАННЯ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ДО ЛИКЕРИ
ПОЛУСМАК
(За ліричною драмою Олександра
Забарного «Грішниця»)**

Олександр Вадимович Забарний

(народився 29 квітня 1956 в місті Прилуки Чернігівської області в родині учителя) — український вчений-філолог, літературознавець, поет, прозаїк, драматург. Кандидат педагогічних наук, доцент, Відмінник освіти України. Після закінчення навчання у міській середній школі №4, він вступив до Ніжинського державного педагогічного інституту імені М.В. Гоголя, на філологічний факультет. Саме тут, у стінах гоголівського вузу, відбулося його ставлення як поета. Відвідував літературну студію інституту. Після закінчення вузу пов'язав свою долю зі школою. Вчителював, працював інспектором Прилуцького районного відділу освіти, викладачем, а згодом заступником директора з навчальної роботи, Прилуцького педагогічного училища імені Івана Франка, викладачем Ніжинського державного педагогічного інституту. Захистив кандидатську дисертацію. Працював у виші на посадах доцента, проректора з гуманітарних питань і виховної роботи, проректора з навчальної та методичної роботи. З 2004 до 2018 року Олександр Забарний – декан філологічного факультету Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. З 2018 року – доцент кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики.

https://uk.wikipedia.org/wiki/Забарний_Олександр_Вадимович

Олександр Забарний

«Грішниця» **Олександра Забарного** стоїть на особному місці у всій творчості письменника. Вона органічно вписується в українську драматургію першої чверті ХХІ століття. Це якісний внесок у розвиток української літератури, що цікавитиме розумного, перебірливого реципієнта завжди, поза часом.

Олександр Забарний залюблений у театральне мистецтво. Коли ми, студенти, утворили в Ніжинському педагогічному інституті імені Миколи Гоголя театральну фольклорну студію, то до нашого творчого гурту долучився тоді студент першого курсу філологічного факультету Олександр Забарний. У нашій виставі «Українське народне весілля» він зіграв роль нареченого. Він зараз стоїть нам ув очах – молодий, стрункий, високий, красивий, справжній «молодий» в українському строєві. Але повернемося до його «Грішниці». Лірична драма на дві дії Олександра Забарного вражає інтимну довірливим існуванням історичних і

суспільних реалій середини ХІХ століття, коли жив і творив найвидатніший геній українського народу – Тарас Шевченко. Хронологічні межі п'єси ширші, за окреслений нами час: події відбуваються, окрім Петербурга і його околиць ще в Ніжині 1846 року і в Каневі 1916 року. Її можна назвати художньою біографією не тільки Тараса Шевченка й Лукерії Полусмак, а ще й змалювання життєвого шляху конкретно-історичних осіб, які прислужилися Україні: Олександрі Білозерській, Надії Забіли та інших.

Лірична драма присвячується останньому великому кохання Тараса Шевченка до нашої землячки, уродженої в Липовому Розі, поблизу Ніжина, Ликері Полусмак. П'єса гіпнотизує читача й глядача, має особливу сугестивну силу на філологів, бо й писана філологом.

Матеріали, що послужили підмурівком ліричної драми усім добре відомі: це листи Тараса Шевченка і відповіді його друзів, спогади Варвари Яківни Карташевської, рідної сестри Миколи Макарова який був власником (ймовірно й батьком) Ликери Полусмак, спогади Наталки Полтавки, доньки Надії Забіли,

Олександри Білозерської, спогади Івана Тургенєва та інших. Сюжетні береги майже не виходять за межі листів і спогадів очевидців тих подій, окрім яви другої, в якій ідеться про перебування Тараса Шевченка і Олександра Афанасьєва-Чужбинського 1846 року в Ніжині, їхнє святкування Масляної. Під час карнавального дійства на міській площі Тарас Шевченко і Олександр Афанасьєв-Чужбинський разом складають жартівливого вірша:

І Ніжин ніжно ніжиця...
І шинка гарно ріжеться...
І чарка гарно п'ється
І добра пісня ллється...

Обидва співають, обнявшись, веселяться, говорять про місто двадцяти семи церков, про лицей князя Безбородька, який закінчили і Олександр Афанасьєв-Чужбинський, і Микола Гоголь, і Нестор Кукольник, і Євген Гребінка, і Віктор Забіла, і Аполлон Мокрицький; зустрічаються з гуртом ніжинських лицейців (серед них Микола Гербель), які просять автографи у великого поета, «зорі вранішньої нашої поезії».

Після розкішного спілкування з лицейцями, Миколою Гербелем Тарас Шевченко звертає увагу на маленьку самотню дівчинку: «А це що за красуня...? Що за янгол...? Дитя, ти чие? Чи не загубилася ти часом у цьому вирі людському? [1, с. 179], запитує, як її звати і пригощає маленьку Лукерку цукеркою, а не її прохання дати півника, посилає свого друга купити цукерку на паличці і вручає його маленькому янголові. Від економки пана Макарова Тарас Шевченко дізнається що лукерка є круглою сиротою: «Сирота! Яке страшне жорстоке слово, а ще жорстокіша доля... І уже не стало свята... І настрою святкового не стало. Сирітство усе перетворило на сльози... Гіркі сльози... Я же й сам сирота!

Одне однісіньке під тинном
Сидить воно в старій свитині
Мені ж здається, що то я...
Що то та молодість моя...

Сирота... І оця маленька квіточка, уже також обморожена лиховіями сирітства. Яка ж доля на неї чекає? Які муки? Боже, дай їй доброї! Захисти! Вона ж твоя дитинка! (хреститься) [1, с. 181].

Після цього такого чудового монолога Тараса Шевченка, який характеризує велику душу великого поета, Олександр Забарний «надає слово літній жінці із ознаками в'янучої краси Лукерії Іванівні Яковлевій-Полусмак, яка схилилася над могильним хрестом Тараса Шевченка на Чернечій горі: «Отак-то й відбулася наша перша зустріч, Тараса. Саме так... Там у Ніжині... А ти мене й не впізнав. Я ж тебе запам'ятала на все своє життя, а особливо твої очі. Такі великі, сірі, що аж світилися добром... Добром і любов'ю. І цукерка твоя була солодка...

Найсолодша у світі... А ти тоді був так гарно вдягнений... Ну, як справжній пан... Коли ж мене Христя (економка пана Макарова – С. Ж.) забрала від тебе і повела до Липового Рогу, додому, я усю дорогу плакала. А півника твого довгий час не наважувалася з'їсти. Увесь час пригадувала, який ти добрий... Може того, Тарасе, і послав Господь мені нашу першу зустріч... Щоб я розгледілась..., зрозуміла..., щоб не обминула твоєї долі. Та хіба ж вгледеш...» [1, с. 181-182].

Наведені монологи Тараса Шевченка і Ликери Полусмак засвідчують, як легко володіє Олександр Забарний прийомом ведення драматичного діалогу. Ява друга першої дії «Грішниці» – це справжнє художнє відкриття її автора, за нею, цією художньою візією, стоять талант й психологічне осягнення письменника. У дитячому й юнацькому серці Лукерії Полусмак жив Тарас Шевченко, аж до другої їхньої зустрічі в Санкт-Петербурзі в будинку Карташевських, у яких дівчина з восьми років прислужувала пані Варварі і була її «живою лялькою»: «Коли пані Варвара одружилася, то взяла мене до Петербургу в прислужниці. Карташевські мене одягли в малоросійську одягу, і все я було прислужую за столом... Одних стрічок було на мені яких півсотні аршин та з десять ниток намиста... У Карташевських були літературні вечори. Пани збиралися два рази на тиждень.

...Тут я й зустріла тебе, Тарасе!» [1, с. 182].

У п'єсі чимало вдалих яв у першій і другій діях, автор у них іде за рухом власного мистецького чуття. Загалом уся лірична драма вражає художньою цінністю й завершеністю. Олександр Забарний порушує у п'єсі багато цікавих проблем:

- всевладного кохання, кохання як найбільшої цінності життя;
- неможливості родинного щастя для героїв ліричної драми (Тарас Шевченко – Ликера Полусмак, Олександра Білозерська – Пантелеймон Куліш, Надія Забіла – Микола Забіла);
- любовного страждання;
- зраненої і стражденної душі;
- роздвоєності персонажів;
- проблема зради;
- проблема спокути кар за скоєне;
- проблема аморальності;
- проблема популярності поета;
- проблема десакралізації генія;
- самоцінності людини, незалежно від статусу, становища, поглядів, переконань;
- проблема протистояння суспільству, середовищу;
- проблема роздвоєності героїв;
- проблема морального поєдинку закоханих;
- проблема сирітства.